

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Ds K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Ds R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Ds K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr P. W. Grootheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Ds B. A. Knoppers, Amsterdam; Ds J. G. Kunst, Arnhem; Ds H. W. Laman, Assen; Ds C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Ds F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Ds J. C. Rullmann, Utrecht; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; E. Visser, Arnhem; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Ds J. de Vries, Tilburg; Ds J. D. Wiejenga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Breenstraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.

Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland en Ned.-Indië f7.50 per jaar.

Advertentiën: 25 ct. p. regel — Loose nummers f0.15.

INHOUD: Historisch besef. — Kerkelijk Leven: Synodale indrukken XXX. Het voms van Prof. Hailjema, V. — Geestelijke Adviezen: De H. Doop. Had Jezus broeders naar 't vleesch? — Lit. en Kunst: „Leontienje“ en „De Pastoor uit den Bloedigen Wijnstam“. — Pop.-Wet. Schetsen: Giberius Voetius, IX. — Het Boek van de Week: Over „God en de Natuur“. — Opvoeding en Onderwijs: „Onderzoek“. — Perschoon. — Kerknieuws. — Advertentiën.

HISTORISCH BESEF.

De mensch van de laatste honderd jaar gaf meer dan honderd blijken eigenlijk niet te weten, welke houding hij tegenover de historie moest innemen. Dit geldt ook van zijn theoretische houding tegenover de historie.

De wijsgeeren, die zich met de historie bezig hielden, bezwaarden onze handboeken voor filosofie en inzonderheid de monografieën over geschiedenis-filosofie met een aantal begrippen van historie, dat niet zoo gemakkelijk te berekenen valt.

Wanneer men hen, gelijk men in sommige landen met jury-leden doet, in een zaal kon opsluiten, welke zij niet mochten verlaten vóór zij het met elkander eens waren geworden, zoo zou te vreezen staan, dat dit op een vonnis van „levenslang“ zou uitloopen.

Tenzij dan dat zij ter wille van de lieve vrijheid hun theorieën maar inslikten en een kompromis sloten.

Wereld noch wetenschap zouden daardoor echter gelukkiger worden.

Onze lezers in dien doolhof van filosofische begrippen over historie een tijd te laten rondlopen, zou een misplaatste aardigheid zijn.

Het is dan ook ons doel deze kwestie van den praktischen kant te bezien.

Want niet alleen de theoretische, ook de praktische houding van den mensch uit de laatste eeuw tegenover de historie is er een van zenuwachtig spelen met de vingers of van bruusk optreden, ten einde zijn verlegenheid niet te laten merken.

Voor een halve eeuw — ik rond maar wat af — was ons land rijk aan historici. Het is genoeg de namen Jorissen, Bakhuizen van den Brink, Groen van Prinsterer en Fruin te noemen zonder daarmee vele anderen nog naar den weinig beduidenden achterban over te plaatsen. Hun werken werden door een ruimen kring van intellectueelen gelezen. Men durfde zich niet in een salon te vertoonen, zonder zich door hen te hebben laten oriënteren. De historische roman was populair. Jakob van Lennep en Mevr. Bosboom-Toussaint konden zeker zijn van een hongerig publiek. Anderen kozen hetzelfde genre, maar richtten zich naar den smaak van nog eenvoudiger kooplustigen. Ook de kinderboeken waren voor een groot deel op die leest geschoeid.

De historie stond toen op een voetstuk, zou men oordeelen. En toch zweigde in dienzelfden tijd het vandalisme triumpheert. Historische monumenten werden bij menigte gesloopt. Prachtexemplaren van klassieke architectuur werden vervangen door woonpakhuizen met monotone gevels, waarin de regelmatig door glazenwasschers opgepoetste vierkante venstervlakken veelal een te veel aan daglicht doorlieten. Massale en toch pittige stadspoorten moesten haar plaats afstaan aan karakterloze huurkazernes. De liberalistische bouwkunst, parallelverschijning van het religieus modernisme, zuchtte onder haar geboortevloek. Ons stedschap heeft toen een knauw gekregen, dien het nooit weer te boven komt. Ontzaglijke historische waarden zijn toen verloren gegaan.

En heden?

Men kan het negatief van vóór vijftig jaren nu bijna als een positief gebruiken. Wij hebben nog uitzonderende historici en historischschrijvers. Maar... zij zijn specialiteiten geworden. Zij worden beschouwd als mannen van vakwetenschap. Van hen wordt slechts notitie genomen, wanneer men ambitie heeft voor dat studeveld. Zij hebben het oor der menigte niet meer.

De historische roman! Maar die behoorde toch bij de bakkebaarden en bij den hoepelrok? Een aftreksel ervan kan misschien nog dienen als premie bij een scheurkalender. Of een karikatuur ervan is mogelijk te gebruiken als een vernakelijk decor, waartegen „Opstandigen“ te beter uitkomen. Een heuse historische roman — uitzonderingen natuurlijk niet meegerekend — kan zelfs het goeteme boekenjoodje, dat voor elk bundeltje smoezelige bladen nog een kooplustige weet uit te pikken, haast niet meer kwijt. De psychologische, de zeden (chargeerende), de pathologische, de detektive-roman wordt door den tijdgeest gerecommandeerd.

Men make de leerboeken voor geschiedenis nog zoo smeug, men versiere ze met platen, men vulle ze met anekdoten, het meerendeel der jeugd aanvaardt ze als een noodzakelijk kwaad om de hitte van een examen te kunnen verdragen en de oudere, die er nog een oog inslaat, is hij eigenlijk wel normaal? Als men nog eens een historische bevestiging krijgt, gript men naar een korte „wereld-historie“ als die van Hendrik van Loon of van Wells, welke door de tienduizend of tienniljoen jaren, waarop zij den duur der geschiedenis schatten, heenspringen als een voetballer over het sportterrein.

Heeft alzo onze tijd met de geschiedenis afgekeken?

Wacht even!

Wanneer slaagden historische tentoonstellingen als tegenwoordig? Wanneer werden zulke energieke pogingen gewaagd tot behoud van oude huizen als nu door de vereniging „Hendrik de Keijzer“? Wanneer werden zulke sommen besteed om verlaten molens, mijnerend aan stille vlieten, van den ondergang te rodden als thans gebeurt, onder de auspiciën van Henri Polak? Wanneer behoorde het gelijk heden tot „le bon ton“ om er een antieke kamer op na te houden met oud-Hollandsche meubelen, waaronder het onmisbare spinnewiel, zware zwarte kisten met koperen beslag, rietmatten vloerbedekking, het meest in den smaak vallen? Wanneer werden in zoo grooten getale en met zulk een luister van diners en speeches, artikelen in de bladen en foto's in de illustraties, zooveel-honderd-jarige geboorte- en sterfdagen gevierd?

Geen eerbied voor de historie?

Maar wanneer aan het oude strenge akademiegebouw in de Oud-Manhuispoort te Amsterdam een hypermodern bouwsel wordt vastgelijmd, wordt bij de officiële opening plechtig verzekerd, dat hier de oude en de nieuwe tijd elkander ontmoeten. En niemand lacht. Geen spotvogel vervangt het „ontmoeten“ door „met elkander in botsing komen“. Men verheugt zich, dat door zoo'n mooi zinnetje de eer der historie is opgehouden.

Zelfs in Amerika, waar het Yankee-type bij monde van den auto-koning Ford verklaart: „history is a bunk“ (geschiedenis is een slaaphank) beschermt men voorwerpen uit de korte historie van dat land als waren het relikwieën, richt men op historische plaatsen standbeelden op en heeft iedere stad van eenige beteekenis haar „memorials“.

Waarin dan de veranderde houding tegenover de historie bestaat?

Voor een halve eeuw was het de zin der historie, welke boeide, thans is het de historische vorm.

Zin of vorm.

Niet alleen in de laatste eeuw, maar van de vroegste oudheid af meende het historisch interesse van den mensch meermalen tusschen die beide een keuze te moeten doen.

De Renaissance koos voor den vorm, het humanisme voor den zin.

Onder de vele punten, waarin Lutheranisme en Calvinisme van elkander onderscheiden zijn, behoort ook dit, dat het eerste zich meer aangetrokken voelde tot den vorm, het laatste tot den zin.

En wie zal het betwisten, dat het zoeken naar den zin ver uitgaat boven het bewaren van den vorm?

Dan — het probleem is zoo gekompliceerd, dat men van zin en vorm geen dilemma, geen of-of, mag maken. Zin en vorm behooren zoozeer bij elkaar, dat het vaststellen van den zin ook moet doorwerken tot het bepalen van den vorm.

Alleen... bij den zin moet men beginnen.

En dat doet onze tijd niet.

Als hij nog strijdt voor de historie is het om den vorm. En een ernstige strijd kan dit niet genoemd. Want het wil den vorm niet als reële waarde voor het dagelijksch leven, maar als kuriositeit.

De historische zin is met de belangstelling in den zin der historie zoo goed als verdwenen.

Men zegt het niet zoo rauw als Ford, maar men is toch van dezelfde opinie: history is a bunk.

De gevolgen van die houding tegenover de historie zijn allerwege merkbaar.

Ook in de religieuse stroomingen, ook in de theologie.

Kierkegaard en Dostojewski, die vijandig stonden tegenover de traditie, komen opnieuw in de mode.

Herrmann, die het historische zoekt in wat heden „beleeft“ wordt, Harnack, die zijn miniatuur historisch onderzoek aanwendt om het positieve historisch christendom te ondergraven, Barth en de zijnen, die te veel uit den beker der beschouwingen van Kierkegaard en Dostojewski gedronken hebben, dan dat zij de historie recht zouden kunnen waardeeren en nog zooveel anderen werken mee aan de verzwakking van het historisch besef.

Nu wonen wij, Gereformeerden, niet op een eiland. Wij staan in nauw contact met andere richtingen.

Wij oefenen invloed op onze omgeving en ondergaan invloed van die omgeving.

Dat heeft zijn voor- en heeft ook zijn nadeelen. Een van die nadeelen is, dat ook bij ons tamelijk snel verzwakking van historisch besef is ingetroden.

Het vorige geslacht was in de historie doorkneed.

Kuyper maakte het eerst als historicus naam.

Hij was door Scholten historisch gebakerd. De oude theologie werd een bestanddeel van zijn bloed.

Hij toonde haar bruikbaarheid voor zijn tijd aan en maakte haar tevens naar de veranderde omstandigheden bruikbaar. Zelfs de historische vorm, soms tot archaïsme geworden, was bij hem geliefd, maar hij wist er zich van te bedienen met een genialiteit, waarover vriend en vijand verstomd stond. Aan zijn moderniteit twijfelde niemand. Hij stond op den kansel, achter den kathedraal, achter de groene tafel als de man van vandaag, maar tevens als de levende trait-d'union tusschen verleden en toekomst. Een machtige lijn van eeuwen liep door zijn persoonlijkheid heen.

En Baynck! Wanneer men het historisch apparaat uit zijn geschriften licht, blijft er heel weinig van over. Zijn gedachten zijn in zijn Dogmatiek met die der oude Gereformeerde theologen vergroeid. Wie dat niet weet, zoekt vaak vruchteloos naar zijn eigen opinie en meent, dat hij alleen dogma-geschiedenis geeft. Doch ook hij kopiëerde de historie niet. Hij klonk er geleidelijk boven uit.

Geen repristatie! was evenzeer van hem als van Kuyper het wachtwoord. Maar hij zorgde wel, dat hij den historischen grondslag van het Calvinisme onder zich voelde bleef.

Wat Rutgers betreft, hij was de wandelende Gereformeerde historie, maar beschikte tevens over een bewonderenswaardig aanpassingsvermogen. Voor schier elke konstellatie in het heden wist hij een analoog geval uit het verleden bij te brengen en daaruit de principieele konsekwentie te trekken. Wat heeft hij in zijn lange leven al niet een argument van één dag met zijn historischen adem weggeblazen.

Hun geloof was een „historisch“ geloof — in anderen dan den gangbaren zin! — het geloof der vaders was in hen en was in hen levend.

Dat maakte hen zoo massief.

Ons volk zag hen als door een wolk van ge-
hugen omgeven.